

KATARZYNA BRZOSTOWSKA, KAROL KARSKI

PRAWO WSPÓLNOTOWE A PRAWO MIĘDZYNARODOWE

W doktrynie prawa międzynarodowego publicznego i prawa wspólnotowego istnieje spór o charakter prawa wspólnotowego. Spór ten dotyczy zagadnienia, czy prawo wspólnotowe jest częścią prawa międzynarodowego, czy też samodzielnym systemem prawa. Wielu autorów zadaje też sobie pytanie, czy prawo wspólnotowe można uznać za trzeci porządek prawny, skonstruowany obok prawa międzynarodowego i krajowego.

Zwolennicy uznania prawa wspólnotowego za samodzielny system prawa podnoszą jego prymat nad prawem krajowym. W. Czapliński podkreśla, że „genezy prymatu prawa europejskiego nad prawem wewnętrznym należy szukać w konstrukcji Wspólnot jako organizacji ponadnarodowej. Konsekwencją takiego usytuowania Wspólnot jest uznanie prawa przez nie stanowionego za odrębny porządek prawny”¹. Trybunał Sprawiedliwości (TS) zdaje się potwierdzać taki pogląd. W orzeczeniu w sprawie *Simmenthal SpA*² TS stwierdził, że: „Zgodnie z zasadą prymatu prawa wspólnotowego postanowienia traktatów i bezpośrednio obowiązujące akty prawne organów Wspólnot wywierają w wewnętrznym porządku prawnym nie tylko taki skutek, że poprzez samo swe wejście w życie uniemożliwiają stosowanie każdego przepisu prawa wewnętrznego z nimi sprzecznego, lecz także – skoro te postanowienia i akty prawne stanowią hierarchicznie wyższą część składową porządku prawnego obowiązującego na terytorium każdego państwa członkowskiego

Dr KATARZYNA BRZOSTOWSKA i dr KAROL KARSKI – adiunkci w Instytucie Prawa Międzynarodowego Uniwersytetu Warszawskiego; adres do korespondencji: Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, ul. Krakowskie Przedmieście 26/28, 02-097 Warszawa.

¹ W. Czapliński, *Zarys prawa europejskiego*, Warszawa 1999, s. 13.

² Sprawa 106/77, Zb. Orz. 1978, s. 629.

– powodują, że wejście w życie nowej normy prawa wewnętrznego jest niemożliwe w takim zakresie, w jakim byłaby ona sprzeczna z normami wspólnotowymi”. Natomiast w orzeczeniu w sprawie *Costa v. ENEL*³, czytamy, że „poprzez utworzenie Wspólnoty na czas nieograniczony, posiadającej własne organy, wyposażonej w osobowość prawną, w zdolność prawną i zdolność do reprezentacji w sferze międzynarodowej, a w szczególności w prawa suwerenne wywodzące się z ograniczenia kompetencji państw członkowskich lub z przekazania przez państwa członkowskie swych uprawnień Wspólnocie, państwa członkowskie ograniczyły swoje prawa suwerenne i przez to utworzyły korpus prawa, które jest wiążące dla ich obywateli i dla nich samych”.

Zasady bezpośredniego stosowania i bezpośredniej skuteczności, cechujące wspólnotowy porządek prawny, także mają świadczyć o odrębności tego porządku. Nie wszystkie jednak normy prawa wspólnotowego są bezpośrednio stosowane. TWE⁴ tylko rozporządzeniom przypisuje tę cechę i w żadnym z postanowień nie wspomina o bezpośredniej skuteczności jakichkolwiek wspólnotowych aktów prawnych. Z orzeczeń TS wiemy, że aby norma prawa wspólnotowego była bezpośrednio skuteczna, muszą być spełnione określone warunki.

Należy zauważyć, że zasady prymatu i bezpośredniego stosowania nie są obce również prawu międzynarodowemu publicznemu. Państwa na przykład nie mogą powoływać się na prawo krajowe w celu usprawiedliwienia naruszenia norm międzynarodowych. Potwierdza to art. 46 konwencji wiedeńskiej o prawie traktatów z 1969 r.⁵, który od ogólnej zasady przewiduje tylko jeden wyjątek, związany z pogwałceniem normy prawa krajowego o zasadniczym znaczeniu w dziedzinie kompetencji do zawierania umów. Trybunały międzynarodowe również stosują prawo międzynarodowe przed prawem krajowym. Ponadto w niejednym krajowym porządku prawnym akty prawa międzynarodowego uznawane są za część prawa wewnętrznego, a ratyfikowane umowy międzynarodowe są bezpośrednio stosowane.

Autorzy skłaniający się ku tezie, że prawo wspólnotowe naruszyło dotychczasowy dualistyczny podział prawa na międzynarodowe i krajowe, podkreśla-

³ Sprawa 6/64 *Costa v. ENEL*, Zb. Orz. 1964, s. 585.

⁴ *Consolidated version of the Treaty establishing the European Community*. Tekst jednolity: Dz. Urz. C 340/173, 1997. Tekst polski w: E. W o j t a s z e k - M i k, C. M i k, *Traktaty europejskie. Traktat o UE i Traktat ustanawiający WE w wersji skonsolidowanej po Amsterdamie – Akt końcowy konferencji międzyrządowej 1996-1997 – Protokół w sprawie Statutu Europejskiego Systemu Banków Centralnych i Europejskiego Banku Centralnego*, Zakamycze 2000, s. 82-83.

⁵ Dz.U. z 1990 r. Nr 74, poz. 439, zał.

ją że prawo międzynarodowe publiczne i prawo wspólnotowe mają inny zakres podmiotowy i przedmiotowy. Prawo międzynarodowe publiczne reguluje przede wszystkim stosunki między państwami i innymi podmiotami prawa międzynarodowego, do których zalicza się międzyrządowe organizacje międzynarodowe. Prawo wspólnotowe jest wiążące dla państw członkowskich Unii Europejskiej i ich obywateli. Podmiotowość osób prawnych i fizycznych w sferze prawa wspólnotowego często jest przedstawiana jako jeden z argumentów na poparcie tezy, iż jest to porządek prawny, inny od prawa międzynarodowego. Z poglądem tym polemizuje m.in. J. Tyranowski. Wskazuje – powołując się także na W. Góralczyka – że: „Nie jest całkiem wykluczona prawnomiędzynarodowa podmiotowość osób prawnych”⁶. J. Tyranowski aprobowo odnosi się do zrelacjonowanego przez siebie poglądu W. Góralczyka, iż „w pewnych dziedzinach osoby prawne dopuszczone są do działania w płaszczyźnie prawnomiędzynarodowej. Uzyskują prawa i obowiązki płynące bezpośrednio z prawa międzynarodowego i zdolność do działań prawnomiędzynarodowych, a więc pewien zakres podmiotowości”⁷. Jest to stwierdzenie istotne, gdyż W. Góralczyk nie odnosi się bezpośrednio do problematyki prawa wspólnotowego⁸. Aprobowo to stanowisko, J. Tyranowski podkreśla wręcz, że: „Podmiotowość osób fizycznych i prawnych [...] nie stanowi [...] wystarczającego uzasadnienia dla zerwania związku prawa wspólnotowego z prawem międzynarodowym”⁹. C. Mik stwierdza, że „prawo międzynarodowe publiczne rzeczywiście w dominującym zakresie odnosi się do podmiotów wysoce zorganizowanych [...]. Jego celem jest jednak również upodmiotowienie jednostek przez zapewnienie im efektywnej ochrony (dotyczy to nie tylko ochrony praw człowieka, lecz również prawa obcych, ochrony dyplomatycznej i konsularnej, prawa konfliktów zbrojnych)”¹⁰.

Biorąc pod uwagę przedmiot regulacji obu systemów prawnych możemy dojść do wniosku, że różni się on w pewnym zakresie. Prawo wspólnotowe w większym stopniu wkracza w sytuacje czysto wewnętrzne. Reguluje stosunki społeczne i gospodarcze między obywatelami, ingeruje w kwestie związane z kształceniem, zatrudnieniem, ubezpieczeniem społecznym. Prawo między-

⁶ J. Tyranowski, *Prawo europejskie. Zagadnienia instytucjonalne z uwzględnieniem Traktatu Amsterdamskiego*, Poznań 1999, s. 192.

⁷ Tamże.

⁸ Zob. W. Góralczyk, *Prawo międzynarodowe publiczne w zarysie*, wyd. 7 poprawione i uzupełnione przez S. Sawickiego, Warszawa 1999, s. 121-122, 153-155.

⁹ Tyranowski, dz. cyt., s. 192.

¹⁰ C. Mik, *Europejskie prawo wspólnotowe*, Warszawa 2000, s. 305-306.

narodowe publiczne zajmuje się głównie zagadnieniami związanymi z postępowaniem państw we wzajemnych stosunkach, terytorium, ludnością, kwestią wojny i pokoju, pokojowymi sposobami rozstrzygania sporów, aczkolwiek nie stroni całkiem od spraw gospodarczych (dwustronne umowy handlowe, GATT, organizacje gospodarcze) i społecznych (konwencje Rady Europy). Jest to jednak jedynie różnica ilościowa a nie jakościowa.

Źródła prawa wspólnotowego i prawa międzynarodowego w dużym stopniu pokrywają się. Prawo pierwotne Wspólnot Europejskich, tj. umowy założycielskie oraz umowy je uzupełniające i modyfikujące, włączając w to umowy akcesyjne, stanowią w sposób oczywisty umowy prawa międzynarodowego. To, iż są one elementem prawa wspólnotowego, w żadnym stopniu nie może odebrać im prawnomiędzynarodowego charakteru. Muszą to przyznać nawet ci autorzy, którzy uważają prawo wspólnotowe za porządek prawny odrębny od prawa międzynarodowego¹¹. Spór dotyczy jednak zasadniczo prawa tworzonego wewnątrz Unii Europejskiej. Część przedstawicieli doktryny uważa je za część – choć specyficzną – prawa międzynarodowego publicznego. Poglądy takie prezentują m.in. J. Galster¹², C. Mik¹³, J. Tyranowski¹⁴ i A. Wasilkowski¹⁵. Inni natomiast – np. M. Ahlt¹⁶, M. Szpunar¹⁷ i K. Wójtowicz¹⁸ – twierdzą, że stanowi ono odrębny porządek prawny.

Nie ulega najmniejszej wątpliwości, że Wspólnoty Europejskie są organizacjami międzynarodowymi i są związane prawem międzynarodowym publicznym. Wynika to z art. 300 TWE, który stanowi, że „umowy zawarte zgodnie z warunkami wymienionymi w niniejszym artykule obowiązują instytucje Wspólnoty i państwa członkowskie”. Normy zawarte w tych umowach mają pozycję hierarchicznie wyższą, niż normy zawarte w aktach podejmowane

¹¹ M. Ahlt, *Prawo europejskie*, Warszawa 1998², s. 31.

¹² J. Galster, C. Mik, *Podstawy europejskiego prawa wspólnotowego. Zarys wykładu*, Toruń 1995, s. 58-59.

¹³ Tamże; oraz C. Mik, *Wkład prawa Unii Europejskiej w rozwój prawa międzynarodowego publicznego (zarys problematyki)*, w: *Pokój i sprawiedliwość. Zbiór studiów z okazji sześćdziesiątej rocznicy urodzin Profesora Janusza Gilasa*, red. C. Mik, Toruń 1997, s. 294-301.

¹⁴ Dz. cyt., s. 189-192.

¹⁵ A. Wasilkowski, *Prawo krajowe – prawo wspólnotowe – prawo międzynarodowe. Zagadnienia wstępne*, w: *Prawo międzynarodowe i wspólnotowe w wewnętrznym porządku prawnym*, red. M. Kruk, Warszawa 1997, s. 17-18.

¹⁶ Dz. cyt., s. 31-32.

¹⁷ M. Szpunar, *Źródła i pojęcie prawa wspólnotowego*, „Rejent” 1997, nr 4, s. 27-32.

¹⁸ K. Wójtowicz, *Istota i źródła prawa wspólnotowego. Konsekwencje dla prawa krajowego*, w: *Prawo międzynarodowe...*, s. 146.

przez organy Wspólnot, a TS zawsze bada ewentualną sprzeczność działań instytucji Wspólnot z normami prawa międzynarodowego¹⁹. TS podkreślał, że postanowienia umów międzynarodowych, zawartych przez organy Wspólnot, tworzą integralną część wspólnotowego systemu prawnego. Z istoty tych postanowień wynika, że ich skutek we Wspólnotach nie może różnić się w zależności od tego, czy w praktyce ich stosowanie jest obowiązkiem instytucji Wspólnot, czy też państw członkowskich, także, w tym drugim przypadku, w zależności od skutków, jakie wewnętrzny porządek prawny każdego państwa członkowskiego przypisuje umowom międzynarodowym. Zadaniem TS, zgodnie z jego kompetencją do interpretowania postanowień umów, jest zapewnić ich jednolite stosowanie na obszarze Wspólnot²⁰. Jednostki mają prawo powoływać się na postanowienia zawartych przez Wspólnotę umów, jeśli wywierają one skutek bezpośredni w prawie wewnętrznym.

Z kolei zgodnie z art. 307 TWE „prawa i obowiązki wynikające z umów zawartych przed wejściem w życie Traktatu między jednym lub kilkoma państwami członkowskimi z jednej strony, a jednym lub kilkoma państwami trzecimi z drugiej strony, nie będą naruszone przez postanowienia Traktatu”. W sprawie Prokurator Generalny v. Juan C. Burgoa TS stwierdził, iż: „Artykuł 234 TWE (obecnie art. 307 TWE – przyp. K. B. i K. K.) ma charakter generalny i stosuje się do wszelkich umów międzynarodowych, niezależnie od ich przedmiotu, które mogą naruszyć stosowanie Traktatu. Celem art. 234 jest stwierdzenie, zgodnie z prawem międzynarodowym, że stosowanie Traktatu nie narusza obowiązku danego państwa członkowskiego do respektowania praw państw innych niż państwa członkowskie, powstałych na podstawie umowy zawartej przed wejściem w życie Traktatu lub, jak się może zdarzyć, przed przystąpieniem danego państwa członkowskiego, a także do wykonywania obowiązków nałożonych tą umową. Artykuł ten nie osiągnąłby swego celu, gdyby nie zakładał obowiązków organów Wspólnoty do nienaruszania wykonywania zobowiązań państw członkowskich, wynikających z wcześniejszych umów. Jednakże ten obowiązek organów Wspólnoty jest ograniczony jedynie do pozwolenia państwu członkowskiemu na wypełnienie zobowiązań z wcześniejszej umowy i nie wiąże Wspólnoty względem danego państwa trzeciego”²¹.

¹⁹ Sprawy 21-24/72, *International Fruit Company NV v. Produktschap voor Groenten en Fruit*, Zb. Orz. 1972, s. 1219.

²⁰ Sprawa 104/81, *Główny Urząd Celny w Moguncji v. C. A. Kupferberg & Cie. KG a.A.*, Zb. Orz. 1982, s. 3641.

²¹ Sprawa 812/79, *Prokurator Generalny v. Juan C. Burgoa*, Zb. Orz. 1986, s. 2803.

Należy także zwrócić uwagę na fakt, iż umowy międzynarodowe – np. traktaty akcesyjne – swoimi przepisami bezpośrednio kształtują, w tym zmieniają przepisy wspólnotowego prawa wtórnego. Przykładowo – jako jedno z wielu – rozporządzenie Komisji (WE) nr 240/96 z 31 stycznia 1996 r. w sprawie zastosowania art. 85 ust. 3 Traktatu do niektórych kategorii porozumień o transferze technologii²² w swojej preambule powołuje się na „rozporządzenie Komisji nr 19/65/ z 2 marca 1965 r. w sprawie zastosowania art. 85 ust. 3 Traktatu do niektórych rodzajów porozumień i uzgodnionych praktyk, ostatnio znowelizowane Aktem o Przystąpieniu Austrii, Finlandii i Szwecji”²³. Dzieje się tak bez dokonywania transformacji, adopcji, odesłania wynikającego z przepisów prawa wtórnego itp. Niewątpliwie więc są one elementami tego samego systemu prawnego. Oczywiście można powiedzieć, że umowy zmieniające traktaty założycielskie, w tym umowy akcesyjne, są nie tylko umowami prawa międzynarodowego, lecz także aktami wspólnotowego prawa pierwotnego, i jako takie działają bezpośrednio we wspólnotowym i w krajowych porządkach prawnych. Niczego to jednak nie zmienia w interesującym nas zakresie. Umowa międzynarodowa bezpośrednio kształtuje nie tylko treść pierwotnego, ale także wtórnego prawa wspólnotowego. Jeśli do tego dodać, że akty wtórnego prawa wspólnotowego tworzone są przez organy organizacji międzynarodowych, działających na podstawie prawa międzynarodowego, to tworzy się nam obraz prawa wspólnotowego, jako „konglomeratu” prawa wewnętrznego organizacji międzynarodowych i prawa stanowionego bezpośrednio przez umowy międzynarodowe.

Również do działalności i funkcjonowania Wspólnot Europejskich mają zastosowanie przepisy prawa międzynarodowego, w tym – jak wskazuje m.in. J. Barcz²⁴ – art. 60 konwencji wiedeńskiej o prawie traktatów. Przepis ten stanowi, iż w przypadku istotnego naruszenia traktatu wielostronnego przez jedno z państw, będące jego stroną, pozostałe państwa mogą się porozumieć m.in. co do wygaśnięcia lub zawieszenia traktatu w odniesieniu do tego państwa. Jak wskazuje J. Barcz: „W przypadku umowy ustanawiającej organizację międzynarodową będzie to oznaczać wykluczenie z organizacji lub zawie-

²² Dz. Urz. L 31/2, 1996.

²³ Rozporządzenie Komisji (WE) nr 240/96 – Dz. Urz. L 31/2, 1996; rozporządzenie Komisji nr 19/65/EWG – Dz. Urz. 36/533, 1965.

²⁴ J. B a r c z, *Charakter prawny i struktura Unii Europejskiej. Pojęcie prawa Unii Europejskiej*, w: *Prawo Unii Europejskiej. Zagadnienia systemowe*, red. tenże, Warszawa 2002, s. 63.

szenie w prawach członka”²⁵. Tak więc w opisanej wyżej sytuacji istnieje możliwość wykluczenia danego państwa ze Wspólnot Europejskich, mimo że art. 7 TUE²⁶ przewiduje jedynie możliwość zawieszenia określonych praw państwa członkowskiego i to tylko w przypadku naruszenia przez nie zasad zawartych w art. 6 ust. 1 TUE. Można sobie nawet wyobrazić rozstrzygnięcie sporu wynikłego na tym tle przez MTS. Jeżeli Wspólnoty są organizacjami międzynarodowymi i stosuje się do nich przepisy prawa międzynarodowego, to prawo wewnętrzne – stanowiące przez nie – jest prawem wewnętrznym organizacji międzynarodowych. Jeśli zaś prawo to uznajemy co do zasady za część prawa międzynarodowego, to nie tylko prawo pierwotne, ale i prawo wtórne będziemy musieli uważać za elementy systemu prawnego wchodzącego w skład prawa międzynarodowego.

Pośrednio za aprobatę stanowiska postrzegającego prawo wspólnotowe jako część prawa międzynarodowego można uważać także omawianie problematyki prawa wspólnotowego w podręcznikach prawa międzynarodowego. Do takich opracowań należy m.in. podręcznik W. Góralczyka uzupełniony przez S. Sawickiego o podrozdziały dotyczące prawa wspólnotowego²⁷. Wprowadzenie tej problematyki do podręcznika prawa międzynarodowego wskazuje na uznawanie przez S. Sawickiego prawa wspólnotowego za część prawa międzynarodowego.

Podobny charakter mogą mieć także pewne rozwiązania instytucjonalne, dotyczące struktury jednostek nauczających prawa międzynarodowego i prawa wspólnotowego w szkołach wyższych. Przykładowo, umieszczenie Katedry Prawa Europejskiego, jako jednej z jednostek organizacyjnych Instytutu Prawa Międzynarodowego Uniwersytetu Warszawskiego, może wynikać z przeświadczenia, iż prawo wspólnotowe jest jednym z elementów prawa międzynarodowego.

W przedmiocie tym istnieją także – historycznie – rozbieżności w orzecznictwie TS. W 1962 r. uznał on prawo wspólnotowe za „nowy porządek prawny prawa międzynarodowego”²⁸, a więc za część prawa międzyna-

²⁵ Tamże.

²⁶ *Consolidated version of the Treaty on European Union Contents*. Tekst jednolity: Dz. Urz. C 340/145, 1997. Tekst polski w: W o j t a s z e k - M i k, M i k, dz. cyt., s. 36-71.

²⁷ Zob. rozdz. XIII § 3, pkt 6-10, autorstwa S. Sawickiego, w: G ó r a l c z y k, *Prawo międzynarodowe...*, s. 350-382.

²⁸ Wyrok w sprawie *van Gend en Loos*, Zb. Orz. 1962, s. 1; por. komentarz do tego orzeczenia: J. B a u l o u i s, R.-M. C h e v a l l i e r, *Grands arrêts de la cour de justice des communautés européennes*, t. I, Paris 1991, s. 2-5.

wego. Jednak dwa lata później, jak już wyżej zostało to zauważone, stwierdził, że „w odróżnieniu od zwykłych traktatów międzynarodowych, traktat EWG ustanowił własny porządek prawny, zintegrowany z systemami prawnymi państw członkowskich”²⁹. Kolejne orzeczenia odzwierciedlały już ten nowy pogląd. Dlatego też w opinii na temat systemu kontroli sądowej w projekcie traktatu o ustanowieniu europejskiej przestrzeni gospodarczej z 14 XII 1991 r. Trybunał ten stwierdził, iż: „Traktat EWG, choć zawarty w formie umowy międzynarodowej, stanowi jednak kartę konstytucyjną wspólnoty prawa. Według utrwalonego orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości, traktaty wspólnotowe stworzyły n o w y p o r z ą d e k p r a w n y (podkr. – K. B. i K. K.), z korzyścią którego państwa ograniczyły w dziedzinach coraz bardziej poszerzanych swoje prawa suwerenne, i którego podmiotami są nie tylko państwa członkowskie, ale również ich przynależni”³⁰.

Słuszne jest jednak – postawione przez C. Mika – pytanie: „Czy prawo wspólnotowe rzeczywiście jakościowo różni się od prawa międzynarodowego publicznego”³¹. Sugeruje także, iż ewentualna różnica może być wyłącznie różnicą ilościową, a nie jakościową³². Wskazuje m.in., że: traktaty ustanawiające Wspólnoty są nie tylko aktami konstytucyjnymi, ale także – interpretowanymi według norm prawa międzynarodowego – umowami międzynarodowymi. Podkreśla także, iż przewaga ilościowa uchwał prawotwórczych organów Wspólnot nad prawem traktatowym: „Nie może [...] być wszakże odczytywana jako powód do oddzielenia prawa wspólnotowego od międzynarodowego, gdyż różnica w traktowaniu uchwał organów organizacji jako źródeł prawnych ma charakter ilościowy, a nie jakościowy”³³. Wskazuje także – mimo różnego wyważenia akcentów – na tożsamość podmiotów ogólnego prawa międzynarodowego publicznego i prawa wspólnotowego. Powołuje się także na znaczny stopień zinstytucjonalizowania sankcji prawnomiędzynarodowych, pierwszeństwo ogólnego prawa międzynarodowego nad prawem krajowym oraz na jego bezpośrednią stosowalność i skuteczność. Jak widać, nie są to własne osiągnięcia prawa wspólnotowego³⁴.

Na tym tle C. Mik formułuje – naszym zdaniem – słuszną tezę, iż „prawo integracji europejskiej stanowi do pewnego stopnia awangardę prawa

²⁹ Wyrok w sprawie *F. Costa p. ENEL*, Zb. Orz. 1964, s. 1141.

³⁰ Zb. Orz. 1991, s. 6079.

³¹ M i k, *Wkład...*, s. 296.

³² Tamże.

³³ Tamże, s. 298.

³⁴ Tamże, s. 296-298.

międzynarodowego publicznego. Pomimo że funkcjonuje od niedawna i jedynie w części świata, prawo integracji europejskiej zdaje się być swoistym laboratorium możliwości dotąd niespełnionych w prawie międzynarodowym publicznym, powszechnym i prawie innych regionów świata³⁵. Wskazuje też na jedno z „największych osiągnięć europejskiego prawa integracyjnego”: „zapewnienia [...] standardu traktowania narodowego dla podmiotów prywatnych państw członkowskich”, tj. dla osób fizycznych i prawnych³⁶. Z kolei A. Wasilkowski twierdzi, że specyfika prawa wspólnotowego ma charakter funkcjonalny. Stawia także „kropkę nad «i»”: „Wywodzi się ono z prawa międzynarodowego i – mimo cech szczególnych – powinna nie została przecięta”³⁷.

Dlatego też zgadzamy się z C. Mikiem, iż: „Prawo integracji europejskiej stanowi subsystem prawa międzynarodowego publicznego”³⁸. Słuszne jest ponadto stwierdzenie J. Tyranowskiego, że: „Tylko przekształcenie się Wspólnot (i Unii) w federację może zmienić ten stan rzeczy”³⁹.

Należy także zwrócić uwagę na to, co trafnie podnosi N. Valticos. Wskazuje on, iż porządek prawa międzynarodowego składa się z wielu subsystemów prawnych. Większość z nich jest związana z wyspecjalizowanymi i regionalnymi organizacjami międzynarodowymi. Między nimi – poza systemem ONZ – nie istnieją więzi organiczne. Mają one naturę autonomiczną. Jak jednak podkreśla N. Valticos, porządki te nie mogą być postrzegane w oderwaniu od wspólnych podstaw i traktowane jako całkowicie niezależne i nieprzenikalne⁴⁰.

³⁵ Tamże, s. 301.

³⁶ Tamże.

³⁷ Wasilkowski, *Prawo krajowe...*, s. 18.

³⁸ Mik, *Wkład...*, s. 301.

³⁹ Dz. cyt., s. 192.

⁴⁰ N. Valticos, *Pluralité des ordres juridiques internationaux et unité du droit international*, w: *Theory of International Law at the Threshold of the 21st Century*, red. J. Makarczyk, Hague–Boston–London 1996, s. 301-322; zob. także: J. Tousse, *Droit international*, Paris 1993, s. 51-58.

COMMUNITY LAW VS LAW OF NATIONS

S u m m a r y

The article written by Katarzyna Brzostowska and Karol Karski is on the relation between public international law and European Community Law. The authors try to prove that European Community Law as law of the international organizations is a part of public international law.

Summarized by Katarzyna Brzostowska and Karol Karski

Słowa kluczowe: prawo międzynarodowe.

Key words: law of nations.